

Μνήμων

Τόμ. 14 (1992)

Δαυίδ Αντωνίου, Οι απαρχές του εκπαιδευτικού σχεδιασμού στο νεοελληνικό κράτος: Το Σχέδιο της Επιτροπής του 1833, Πηγές Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης αρ. 1, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1992, 221 σ.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

doi: [10.12681/mnimon.515](https://doi.org/10.12681/mnimon.515)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΟΥΛΟΥΡΗ Χ. (1992). Δαυίδ Αντωνίου, Οι απαρχές του εκπαιδευτικού σχεδιασμού στο νεοελληνικό κράτος: Το Σχέδιο της Επιτροπής του 1833, Πηγές Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης αρ. 1, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1992, 221 σ. *Μνήμων*, 14, 340–342. <https://doi.org/10.12681/mnimon.515>

πουλου, ή ακόμη να υπάρχει κάποια ένδειξη που να δηλώνει αν πρόκειται για καινούργια έγγραφα που εμπλουτίζουν το αρχείο.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί η εύστοχη επιλογή του ίδιου του τίτλου «Τεχνική και Τέχνη», αφού τα όρια ανάμεσά τους δεν είναι πάντα ευδιάκριτα. Ο καλλιτέχνης πολύ συχνά ταυτίζεται με τον τεχνίτη, γεγονός που επιβεβαιώνεται και μέσα από το πατνιακό αρχείο. Στο σημείο αυτό προκύπτει ένας γενικότερος προβληματισμός για το πόσο μπορεί να επεκταθεί η έρευνα με αφητηρία την «Τεχνική» και την «Τέχνη» στις πηγές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής ενός τόπου.

Η ίδια η έκδοση είναι επιπλέον μια πρόταση των συντακτών της γιατί υποδεικνύει τα σημεία εκείνα, τόσο στη σφαίρα του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού βίου, που πρέπει κανείς να αναζητήσει την τέχνη, τις τεχνικές, τα παραγόμενα προϊόντα, τους φορείς τους και ό,τι τους αφορά. Η σύνθεση και η ανάπλαση του ιστορικού παρελθόντος είναι αυτό που μένει να γίνει.

Η έκδοση ψηλαφεί έναν κόσμο που καταγράφει κωδικοποιημένα και συνήθως αποσπασματικά κάποιες σημαντικές στιγμές του καθημερινού του βίου, έναν κόσμο που συχνά προσφέρει ένα γρίφο στους μελλοντικούς μελετητές του.

ΕΥΔΟΚΙΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

Δαυίδ Ἀντωνίου, *Οἱ ἀπαρχές τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σχεδιασμοῦ στό νεοελληνικό κράτος: Τό Σχέδιο τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1833*, Πηγές Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Ἐκπαίδευσης ἀρ. 1, Ἐκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1992, 221 σ.

Για την πρώτη, μετά την άφιξη του Όθωνα, επιτροπή λογίων που ανέλαβε να συντάξει έναν οργανισμό της ελληνικής εκπαίδευσης είχαμε μέχρι στιγμής ελάχιστες πληροφορίες: κυρίως το διάταγμα σύστασής της (ΕτΚ 11, 31 Μαρτίου 1833) και την αξιολόγηση του έργου της από τον Μάουρερ ως «ελάχιστα εφαρμόσιμου». Δημοσιεύεται τώρα, για πρώτη φορά, το πλήρες κείμενο του σχεδίου της Επιτροπής του 1833, με όλα τα συνοδευτικά έγγραφα, τα πρακτικά των συνεδριάσεών της, τα σχετικά διατάγματα και τις προτάσεις. Ο Δαυίδ Αντωνίου συνεχίζει το έργο τεκμηρίωσης που έχει αναλάβει στο χώρο της ιστορίας της εκπαίδευσης και, επιπλέον, εγκαινιάζει με το δημοσίευμα αυτό μια νέα σειρά με τίτλο «Πηγές Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης». Οι ερευνητικές απόπειρες συνεπώς στον οικείο επιστημονικό χώρο, οι οποίες στηρίζονταν σχεδόν εξανάγκης σε έντυπες κυρίως πηγές, εμπλουτίζονται στο εξής με άφθονο πρωτογενές υλικό, χάρη κυρίως στην ταξινόμηση του Αρχείου του Υπουργείου Παιδείας, που έχει ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια στα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

Η έκδοση του σχεδίου του 1833 συνοδεύεται από εκτεταμένη Εισαγωγή που παρουσιάζει τη διαδικασία συγκρότησης της Επιτροπής, παρέχει βιογραφικά στοιχεία για τα μέλη της και συστηματοποιεί τις προτάσεις της. Το βάρος εντοπίζεται στην παρουσίαση των κειμένων, τα οποία συνοδεύονται από κριτικό υπόμνημα και αναλυτικό ευρετήριο.

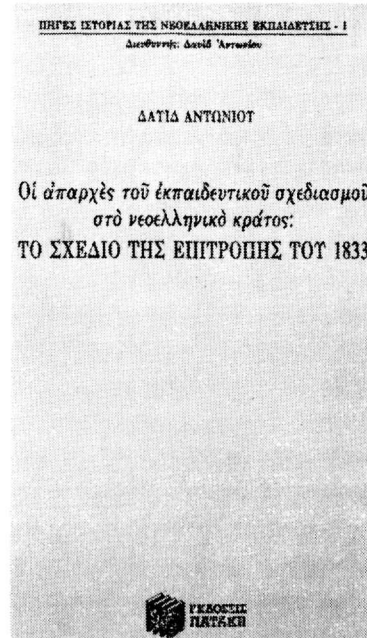
Η σύνταξη σχεδίων για την οργάνωση της εκπαίδευσης στο πλαίσιο του κράτους αποτελεί μάλλον προσφιλή δραστηριότητα ατόμων και επιτροπών, έτσι που η πρώτη εντύπωση που μπορεί να αποκομίσει ο ειδικός μελετητής είναι αυτή του ανέμου σισύφειου έργου. Και το πρώτο αυτό σχέδιο του 1833 θα μπορούσε να θεωρηθεί η αφητηρία αυτής της πορείας, δεδομένου ότι, «ανεφάρμοστο» κατά τον Μάουρερ, δεν χρησιμοποιήθηκε στην

τελική οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος που έγινε από την Αντιβασιλεία στα χρόνια 1833-1836. Οι προτάσεις ωστόσο που συντάσσονται στις πρώτες δεκαετίες του ελληνικού κράτους, αν και στις οικείες εισηγήσεις επικαλούνται τις δυσλειτουργίες του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και ευαγγελίζονται τη μεταρρύθμιση, δεν συνιστούν στην ουσία μια διαφοροποιημένη αντίληψη της οργανωτικής δομής και των στόχων της εκπαίδευσης. Αυτό προκύπτει με την απλή σύγκριση νομοθεσίας και προτάσεων και εφόσον παραβλέψουμε τις εισηγητικές εκθέσεις, τις οποίες ούτως ή άλλως διατρέχουν τα ίδια κριτικά στερεότυπα.

Συγκριτικοί πίνακες ανάμεσα στα όσα προτείνονται από το σχέδιο του 1833 και τα διεθνή εκπαιδευτικά δεδομένα θα μας επέτρεπαν ενδεχομένως να προχωρήσουμε σε ασφαλή συμπεράσματα. Είναι εντούτοις προφανές ότι το γερμανικό πρότυπο είναι καθοριστικό — τη διάρθρωση εξάλλου σε βαθμίδες την είχε ήδη προσδιορίσει το διάταγμα σύστασης της επιτροπής — ενώ η «ελληνικότητα» αναζητείται στους τύπους, με την υιοθέτηση αρχαιοελληνικών όρων για τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ανιχνεύεται πάντως στις προτάσεις της Επιτροπής και η ελληνική εμπειρία στο χώρο της εκπαίδευσης, κυρίως στα χρόνια διακυβέρνησης του Καποδίστρια, όπου άλλωστε για πρώτη φορά θεσπίστηκε ένα κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα. Χαρακτηριστικοί της ελληνικής εμπειρίας είναι οι υπαιτιγμοί για τη λειτουργία των σχολείων των ιεραποστόλων, οι οποίοι συνοδεύονται από την πρόταση να υπαχθούν σε κυβερνητικό έλεγχο εφόσον τα σχολεία αυτά παραμένουν.

Από τα βιογραφικά των μελών της Επιτροπής που προτάσει στην Εισαγωγή του ο Δαυίδ Αντωνίου μπορούμε να αντλήσουμε χρήσιμα στοιχεία τόσο ως προς τις σπουδές τους όσο και ως προς τη δράση τους, παιδευτική και πολιτική, στα χρόνια της Επανάστασης και του Καποδίστρια. Ο συγγραφέας, όπως ο ίδιος δηλώνει, αποφεύγει τις «αξιολογικές» κρίσεις και επιλέγει την ιστοριοδιφική προσέγγιση του θέματος. Βάσει αυτής της αρχής η παρουσίαση των βιογραφικών στοιχείων υπακούει στην παρατακτική και όχι στη συνθετική λογική. Τα στοιχεία που προσφέρονται ωστόσο είναι επαρκή ώστε να προχωρήσουμε στο επόμενο στάδιο, στη συνθετική προσωπογραφία της πρώτης αυτής επιτροπής, και να φωτίσουμε τις επιλογές της ως προς την οργάνωση της εκπαίδευσης αλλά και τις κρίσεις της για την κατάσταση της παιδείας στην Ελλάδα ως την άφιξη του Όθωνα, όπως διατυπώνονται στην Έκθεση που συνοδεύει το σχέδιο.

Συντάκτης της ήταν ο Αλέξανδρος Σούτσος, ο ποιητής, γνωστός για την οξεία αντικαποδιστριακή του τοποθέτηση, γεγονός που δικαιολογεί τις ιδεολογικά φορτισμένες εκτιμήσεις για την εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια. Η επικράτηση εξάλλου της αντικαποδιστριακής τάσης στην Επιτροπή (Σούτσος, Πολυζωίδης, Σχινάς, Βενθίλος) περιθωριοποίησε τις αντιδράσεις του Κοκκώνη, ο οποίος, όπως προκύπτει από τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Επιτροπής, ζήτησε την απάλειψη ή τροποποίηση των σχετικών χωρίων. Είναι ενδεικτικό ότι η Έκθεση αυτή υπήρξε και το αντικείμενο των μεγαλύτερων συζητήσεων και των σαφέστερων αντιπαράθεσεων κατά τις συνεδριάσεις. Η γνώση συνε-

πώς της συγκεκριμένης πολιτικής δράσης των προσώπων στα ιδιαίτερα ταραγμένα χρόνια της καποδιστριακής διακυβέρνησης και του διαστήματος που μεσολάβησε ως την άφιξη του Όθωνα είναι απαραίτητη για την κατανόηση των προτάσεων της Επιτροπής του 1833.

Με ανάλογη προσέγγιση, μέσα από τη γνώση των πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων αλλά και των προσωπικών σχέσεων, μπορεί ο ιστορικός να διερευνήσει τη μακρά σειρά των εκπαιδευτικών σχεδίων που αγνοήθηκαν ή απορρίφθηκαν από την κεντρική εξουσία. Συγκροτούν τα σχέδια αυτά έναν παράλληλο και εναλλακτικό προς το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα λόγο. Ο λόγος αυτός δεν είναι πάντα βέβαιο ότι είναι ουσιαστικά μεταρρυθμιστικός ή ότι διαφοροποιείται εμφανώς από την κρατούσα άποψη για την εκπαίδευση. Είναι άλλωστε προϊόν επιτροπών ή ατόμων που ενήργησαν τις περισσότερες φορές με κυβερνητική εντολή. Δεδομένης ωστόσο της αδράνειας των εκπαιδευτικών μηχανισμών, είναι πολύ πιθανό στα σχέδια αυτά να ανεύρουμε το «νέο» πολύ πριν ανιχνευθεί στη νομοθεσία και την επίσημη πολιτική. Το σχέδιο του 1833 δεν αποτελεί παρόμοιο παράδειγμα αλλά είναι η αναγκαιότητα αφετηρία για μια έρευνα με ανάλογη θεματική.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Νεοελληνικά Μετρικά, επιμέλεια Νάσος Βαγενάς, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ρέθυμνο 1991, 267 σ.

Στο καινούργιο βιβλίο των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης, *Νεοελληνικά Μετρικά*, επιχειρείται κάτι αρκετά πρωτότυπο για τον χώρο της σύγχρονης Νεοελληνικής φιλολογίας. Ο επιμελημένος τόμος, που εντάσσεται στις δραστηριότητες του ερευνητικού προγράμματος «Αρχείο Νεοελληνικής Μετρικής» το οποίο εκτελείται στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, συσσωματώνει μελέτες εννέα Ελλήνων και ξένων Νεοελληνιστών, με αντικείμενο είτε την στιχουργική συγκεκριμένων ποιητών (Κορνάρος, Παλαμάς, Καβάφης, Σικελιανός), είτε γενικότερα ζητήματα νεοελληνικής προσωπίας (ομοιοκαταληξία, διασκελισμός). Είναι, για την ώρα, η μοναδική συλλογική έκδοση αποκλειστικά αφιερωμένη στη νεοελληνική μετρική. Ο λόγος που επέβαλλε την έκδοση αυτή, όπως παρατηρεί στον Πρόλογό του ο επιμελητής του τόμου Νάσος Βαγενάς, είναι ότι: «Η κυριαρχία του ελεύθερου στίχου στην ποίησή μας των τελευταίων πενήντα χρόνων είχε ως αποτέλεσμα την απουσία του ενδιαφέροντος για τα μετρικά πράγματα».

Παρά την κατά βάση κειμενοκεντρική θεώρηση των μετρικών ζητημάτων στο βιβλίο, λόγω της εξειδικευμένης προσέγγισής τους μέσα από το έργο συγκεκριμένων ποιητών, το θεωρητικό επιχείρημα που απορρέει από το σύνολο των άρθρων είναι ότι η σπουδαιότητα του ρυθμικού συντελεστή του ποιητικού λόγου παραμένει διαχρονικά αναλλοίωτη. Η διαφορά έγκειται μόνο στο ότι, ενώ στον αυστηρά έμμετρο στίχο το μετρικό σχήμα λειτουργούσε ως μια έτοιμη φόρμουλα κοινής αποδοχής, μέσα από την οποία εκφραζόταν ο ποιητής κατά τρόπο οικείο στον αναγνώστη, στην περιοχή του ελεύθερου στίχου το ποίημα οργανώνει εσωτερικά το ρυθμό του και μας υπαγορεύει κάθε φορά το ίδιο τους προσωπικούς όρους με τους οποίους θα το κρίνουμε.

Έτσι, η φαινομενικώς αυστηρά φιλολογική πραγμάτευση των μετρικών ζητημάτων στην συναγωγή εξισορροπείται από το γεγονός ότι προτείνει μια κριτική προσέγγιση της ποίησης που δεν αφορά μόνο τον εξειδικευμένο μελετητή του λογοτεχνικού κανόνα, αλλά και τον γενικώς καλλιεργημένο αναγνώστη, ο οποίος έχει την ευκαιρία να διαπιστώσει